
The Antiphysical Review

Founded and Edited by M. Apostol

147 (2008)

ISSN 1453-4436

Democratie, comunism si lege

(*Insemnarile unui procuror*, G. P. Vuza, editura Vremea, 2008, editor Dan Tudor Vuza)

M. Apostol

Department of Theoretical Physics, Institute of Atomic Physics,
Magurele-Bucharest MG-6, POBox MG-35, Romania
email: apoma@theory.nipne.ro

Sintem in fata unui text memorialistic de un interes exceptional. El aduce in fata cititorului drama unui intelectual democrat, procurorul G. P. Vuza, in timpul regimului communist din Romania. Afara de autenticitatea tabloului social pe care il zugraveste cu maiestrie aproape artistica, textul ridică intrebarea grea, dramatica, de interes fundamental, a relatiei dintre democratie, comunism, lege si legalitate, atit la nivel politic dar mai ales la nivelul constiintei individuale.

G. P. Vuza s-a nascut intr-o familie de intelectuali ieseni in 1918 (tatal profesor de filosofie), a ramas orfan de tata de mic, a fost crescut de mama sa, functionara in administratia publica, a facut dreptul la Iasi, a fost educat in traditia marilor valori democratice in societatea rurilor si cunostintelor familiei sale din Iasi, avocati, preoti, scriitori. A facut armata in 1944 sub hitleristi, a caror brutalitate a urit-o, s-a orientat tot mai mult catre stinga in calitatea sa de avocat si procuror la Iasi, in orasele de provincie moldovenesti, a trait invazia rusilor, s-a casatorit cu o doctorita si a intrat in cele din urma la comunisti, in 1947.

Ce l-a determinat pe acest tiner intelectual democrat, de stanga, sa se inscrie in partidul comunist? Cred ca o perfecta educatie adinc liberala, care ii dicta ca legea e mai presus de orice, ca legea trebuie slujita si respectata ca singura cale catre cultivarea vietii si consistenta sociala (nu e aici Socrate?). Tara era ocupata, partidele istorice erau infrinte si descompuse, o noua stapanire luna fiinta in Romania, comunismul si dictatura proletariatului. Tara, viata trebuiau sa mearga inainte, copiii ce urmau sa se nasca trebuiau sa creasca in liniste si pace, sa cunoasca si sa respecte legea, sa-si cunoasca drepturile, sa si le apere, sa respecte cu sfintenie dreptul altora, sa munceasca cinstit, in armonie cu ceilalți, sa-si poata creste la rindul lor copiii, sa-si implineasca viata. Cine putea face astea toate, daca nu si un modest intelectual cu o pregatire profesionala exceptionala si, se pare, cu un talent juridic de exceptie, precum G. P. Vuza? Comunistii ii ofereau posibilitatea ca, in cadrul noii organizari sociale, sa-si exercite toate aceste calitati, sa-si implineasca idealul democrat si sa-si realizeze destinul de magistrat. Sau ce-l putin asa a crezut. Sa fi stat deoparte? Sa lase magistrati fara scoala, confectionati politic sa faca dreptatea? Sa ingroase rindul magistratilor de calitate epurati de noul regim? Ar fi fost asta moral? E moral sa fi continuat lupta impotriva unui stapan care cucerise tara? Care se instala la putere cu votul universal? Tara a luptat, a fost invinsa, urma sa faca tot ce e mai bun posibil ca sa recupereze viata generatiilor viitoare, care poate vor avea sansa sa alunge stapanul vremelnici. Dreptatea nu are culoare politica. Daca un hot e pedepsit, un raufacator e corijat, o proprietate furata e inapoiata la batrinica proprietara, astfel de lucruri nu sint comuniste; nici liberale, nici taraniste. Nu sint politice. Ele sunt acte justitiare, de dreptate. G. P. Vuza a fost comunist pentru ca regimul communist era atunci singurul

in Romania ce-i dadea posibilitatea sa faca dreptate prin profesia lui de magistrat. Sau cel putin asa credea.

Este remarcabil, asa cum consemneaza autorul, ca procuratura era independenta atunci, in conformitate cu statutul ei de infiintare din 1954 alcatuit dupa modelul sovietic. In mod legitim si legal, ea putea sa denunte orice ingerinte survenite in activitatea ei din partea partidului, securitatii, militiei, etc.

Faptele de justitie din tineretea ieseana a lui G. P. Vuza par aproape legendare. Bunicul imi povestea urmatoarea legenda. Un avocat renumit isi trimite ajutorul la proces sa apere chipurile un taran, cu instructiuni sa-i ia banii si sa prelungeasca procesul. Tinarul constata corect un viciu de procedura, arata ca taranul are dreptate, obtine achitarea lui si-i ia banii. Intors victorios la maestru, acesta il admonesteaza: "Procesul era o vaca de muls, tu ai intarcat vaca. Nu vei fi niciodata un bun avocat!" Si-l da afara. Tatamare imi povestea aceasta legenda cind eram copil ca sa-mi arate ce fel de tertipuri pot exista pe lume. G. P. Vuza a fost tinarul din legenda bunicului: la Iasi a facut exact asa cum spune legenda, intr-un proces cu un taran, sub maestrul sau, un faimos avocat ieseian. Nu e exclus ca aceasta intimplare reala sa fi devenit legenda populara ce mio povestea bunicul. Anii nu elimina aceasta posibilitate: fapta s-a intimplat prin 1947, tatamare mi-a povestit-o prin 1960.

Autorul acuza nationalizarea, dar cind primeste ordin sa treaca un strand din Iasi din proprietate particulara in proprietate publica, gaseste ca proprietarul tinea o contabilitate dubla. Mica "burghezo-mosierime" nu era chiar atit de curata, nici atit de sfinta. Procurorul la rindul lui il santajeaza pe proprietar sa faca singur donatia, ca sa scape de pedeapsa.

Comunistii locali zelosi si lacomi de avansare ordona arestarea unor bieti mici negustori evrei care nu afisaseră pretul la cirese in piata. Procurorul Vuza se opune, si in cteva zile conducerea centrala a comunistilor ii aproba opozitia si-i exclude din partid pe zelosii locali. O situatie mult prea frecventa, abuzurile regimului communist erau facute de activistii locali si mult mai putin programatic de catre partid.

G. P. Vuza avea o cunoastere adinca a omului, a organizarii sociale si politice. In loc sa aresteze 14 tarani ce se retrasesera din colectiva (pentru ca presedintele colectivei era lenes si betiv), vorbeste cu ei si le arata calea. Unul avea doi copii ofiteri, ar fi putut sa-si piarda slujba, ca represalii. Altul era vinator, ar fi putut sa-si piarda permisul de vinatoare. Sa ramina in colectiva si sa-l dea jos pe presedinte prin vot. Noua societate avea normele si instrumentele ei, care trebuiau invatate si folosite.

In 1954 G. P. Vuza este transferat la Bucuresti si numit prim-loctiitor al procurorului general al Romaniei. Gasesc interesant ca in aceasta functie, pe linga multe alte lucruri remarcabile pe care le-a facut in slujba dreptatii si adevarului, a rezolvat si cererile de interventie ale lui Petru Groza in favoarea unor prietenii. Se pare ca Petru Groza practica cu multa lejeritate interventia pentru prietenii sai aflati la necaz, in calitatea lui oficiala de presedinte al marii adunari nationale, organul suprem in stat in acea vreme. Era o ingerinta, sint corecte astfel de interventii, moral, legal? Petru Groza fusese mosier, cedase mosia si trecuse la comunisti pentru ca se "clatina sandramaua" dupa spusele lui, era oportunist sau democrat sincer? Legile erau imperfecte, aplicarea lor deficitara, isi permitea sa le mai corijeze pe amindoua, e drept, pentru prietenii. Pare mai degraba sincer in vederile lui democratice, decit oportunist. In fond, ca oportunist isi putea deja neglijia prietenii odata ajuns sus-pus. Tot la sugestia lui Petru Groza autorul a scris un scurt referat pe baza caruia a fost gratiata Elena Patrascu. Cu aceasta ocazie afla ca Patrascu fusese nevinovat, si da vina pe comunism pentru asasinarea lui. Dar motivul real al acestui asasinat pare sa fi fost invidia omeneasca a citorva potentati comunisti pe talentul oratoric al lui Patrascu, pe educatia si carisma lui, pe succesul lui la public.

G. P. Vuza credea ca romanii au dainuit in istorie prin lupta lor, ca de comunisti s-au eliberat singuri in 1989, si ca Romania era de mult intrata in Europa, tapajul recent cu intrarea noastra in Europa fiind mai mult o "poveste". Si eu cred cam la fel, cu exceptia ca romanii nu s-au eliberat singuri, nici n-au fost sfinti in istorie.

Pe aceeasi linie a "dezghetului" autorul a avut rolul principal in eliberarea a 5 fruntasi socialisti, tinuti in inchisoare de 7 ani fara alta vina decit aceea ca s-ar fi opus unirii partidului socialist cu partidul comunist, unire al carui rezultat a fost partidul muncitoresc creat in 1948. Pe aceeasi linie, G. P. Vuza a initiat imbunatatirea conditiilor de viata in penitenciare, a fost autorul legii liberalizarii avorturilor si a infiintat institutul de criminalistica ce intarea independenta procuraturii (ulterior desfiintat).

Este de un interes istoric deosebit amintirile referitoare la conducerea comunista superioara din acea vreme. Ele ne ofera indicii despre ce fel de oameni erau acesti puternici supremi, ce fel de cunostinte aveau, cum gindeaua, cum priveaua viata, etc. Unul dintre cei 5 detinuti democrat era un celebru profesor de filosofie, pe nume Motas. G. P. Vuza il elibereaza si vrea sa-i aduca haine noi, intrucit il gaseste in zdrente oribile. Ironia face ca fostul coleg de partid democrat al lui Motas, care "tradase" la comunisti, St. Voitec, sa fie cel care furnizeaza aceste haine, in noua lui calitate de ministru al industriei usoare. Motas insa le refuza, deoarece, spune el, Timeo Danaos et dona ferentes. G. P. Vuza ii spune ca nici Motas nu e preotul Laocoona al Troiei din Eneida lui Virgiliu, nici el grec, ceea ce-l face pe Motas sa accepte hainele. Toata istoria este raportata la seful suprem nr. 2 de partid, pe nume Chisinevschi, care ramane uimit: il pune pe procurorul Vuza sa-i noteze in "carnetel" formula latina, sa i-o traduca, o silabiseste, invata numele preotului lui Apollo, afla de calul troian si bucuros ca un copil se duce glont la seful nr. 1, Gheorghiu-Dej, sa i-o repete si sa-i spuna de raspunsul lui Vuza cu preotul Troiei si cu grecii. Se intoarce fericit, si ii transmite procurorului Vuza ca "tovarasul", adica seful nr. 1, a spus ca procurorul Vuza "a procedat bine".

Gasesc fascinanta aceasta scena. Am trecut personal printre-o poveste similara. Prin 1982, ca de obicei, nu primeam viza sa plec 2 saptamini in Italia, unde eram invitat sa lucrez la un centru international. Ca de obicei, apelez la colegul meu Valentin Ceausescu sa intervina pe la cei mari sa-mi dea viza. Indatoritor, Valentin face interventiile cu uzuala lui eleganta colegiala, dar viza imi este in continuare blocata, de data asta de un mic sef local de cadre. Il rog pe Valentin sa intervina si la asta, dar Vale imi spune ca asta n-o poate face in ruptul capului, intrucit acel sef de cadre e "prea mic si prea bicisnic". Ma vad singur, fara solutie. Imi iau inima in dinti si ma duc personal la acel sef de cadre. Imi spune destul de clar ca o persoana importanta i-ar fi sugerat ca eu voi fugi din tara cu aceasta ocazie, asa ca el nu-mi poate semna pentru viza. Desigur nu-mi spune cine e persoana. L-am intrebat de ce crede el ca acea persoana ar spune asta despre mine, si n-a stiut sa-mi raspunda. Vedeti, i-am spus, avem deja o intrebare. Trebuie sa avem si raspunsul, asa ne invata partidul. A fost de acord cu mine. Cistigasem un punct, dar nu stiam continuarea. In noaptea aia imi vine in cap solutia. Ma scol cu noaptea in cap, apuc *Politica* lui Aristotel din mica mea biblioteca, o editie veche si ponosita, si ma prezint la cabinetul sefului. Il astept, vine, ma primeste, ii spun ca toata noaptea am studiat, am gasit raspunsul la intrebarea "noastra", si m-am grabit sa vin sa il spun si lui. Raspunsul, ii spun, se afla in aceasta carte. Sefu' priveste cartea cu sfiala, de-abia indrazneste s-o atinga, il privesc cu uimire, mingiile aproape cu dragoste cartea ferfenita, arata mult respect pentru numele lui Aristot, un moment emotionant de inalta cultura se instaleaza pentru o clipa intre noi doi. De teama sa nu-l pierd, deschid repede Aristotelul, si-i arat un pasaj celebru care spune aproximativ ca ori de cate ori cineva se ridica in cetate prin numarul de prieteni, prin avere, prin faima, prin frumusete, atunci cetatea nu intirzie sa-l ostracizeze. Asta era explicatia, ii spun eu, motivatia celui ce ma turnase. M-a intrebat ce inseamna "ostracizeze". I-am declinat verbal. A ramas impresionat. Era uimit.

Participa la ceva frumos, inaltator, un act de cultura. Era emotionat. Mi-a semnat pe loc viza. Eram fericit. Batrinul Aristot ma salvase. Iata, cultura are valente practice, incontestabil. Cel mai practic lucru e o teorie buna, si asta o spunea Lenin.

Sint convins ca daca Patrascanu le-ar fi vorbit de Aristotel lui Gheorghiu Dej si rusilor, colegial, fara aroganta, modest, astia nu l-ar mai fi invidiat si ar fi scapat de moarte.

Gasesc foarte interesanta atitudinea regimului comunist din acea epoca fata de biserica si preoti. In Oltenia se pornise din senin o ura generalizata la adresa preotilor. Gheorghiu Dej trimite o echipa pe teren sa se informeze la fata locului, echipa ce includea si pe G. P. Vuza. Este remarcabil ca aceasta echipa i-a ascultat pe preoti, care au povestit de nenorocirile lor. Gheorghiu-Dej a dat ordin sa inceteze samavolnicile la adresa preotilor si "sa nu scoatem omului din cap religia pentru ca deocamdata partidul n-are ce-i pune in loc". Remarcabil. A fost regimul communist din Romania acelor ani un monstru? Foarte greu de spus, din astfel de relatari. Desigur ca au fost oameni trimisi la munca silnica la canal, dar erau printre ei multi cirtitori, care nu voiau sa munceasca, nu voiau sa dea aurul statului. Inca o data, tara era invinsa, invingatorul face legea, invinsul nu e egal cu invingatorul, situatia e periculoasa, abuzurile intr-o astfel de situatie sunt frecvente, trebuie "sa fim atenti la cai, sa fim atenti la hamuri, viata-i un transport de lazi cu geamuri".

Cred ca asta a vrut sa ne invete aceasta figura luminoasa de intelectual de inalta demnitate si rigoare care a fost G.P. Vuza. Sa suferim cu demnitate infringerea, sa cautam sa indreptam cit mai mult posibil lucrurile, sa dam o sansa generatiilor viitoare, care, sa speram, vor fi mai norocoase. Amintirea lui ar trebui sa stea vesnica in istoria justitiei romanesti.

In timpul actiunii pentru imbunatatirea vietii in penitenciare, G. P. Vuza a avut o opinie critica directa personal la ministrul de interne de atunci. Acesta nu l-a iertat. In 1958 este scos din procuratura si din partid. Revine in partid dupa 5 ani, dar nu mai accepta o functie superioara in procuratura: aceasta devenise deja prea "politizata". Dupa 1990 doreste insa sa revina, acest luptator incredibil, neobosit in credinta lui in dreptate, in viata. Se zice ca nu-i placea ca intelectualii, "savantii" nu se mai bucura de respect in regimurile succesive din Romania de dupa 1990. Sint convins ca ar fi ameliorat aceasta situatie, ar fi avut atunci si unu' ca mine cui sa ceara ajutor in fata tuturor degradarilor vietii din Romania de astazi. Temindu-se de sanatatea lui subreda, de boala ce-l slabise, familia nu l-a lasat sa continue. Se stinge in 2003 de pe urma unei suferinte cardiace, in conditii medicale ramase incerte.

In partea a doua a vietii sale epurarile "politice", adica din motive personale ale celor ce ajungeau la putere, s-au repetat. Mai presus decit democracia, decit regimul communist, decit legea, firea pacatoasa a romanului, a omului in general, careia i-a cazut victima si G. P. Vuza, si-a facut lucrarea. Nu avem nici un motiv sa credem ca invidia, rautatea, lacomia, ura de la om la om vor inceta vreodata in Romania. Ele vor da in continuare masura inapoiierii acestui neam, lipsit de lumina si credinta.